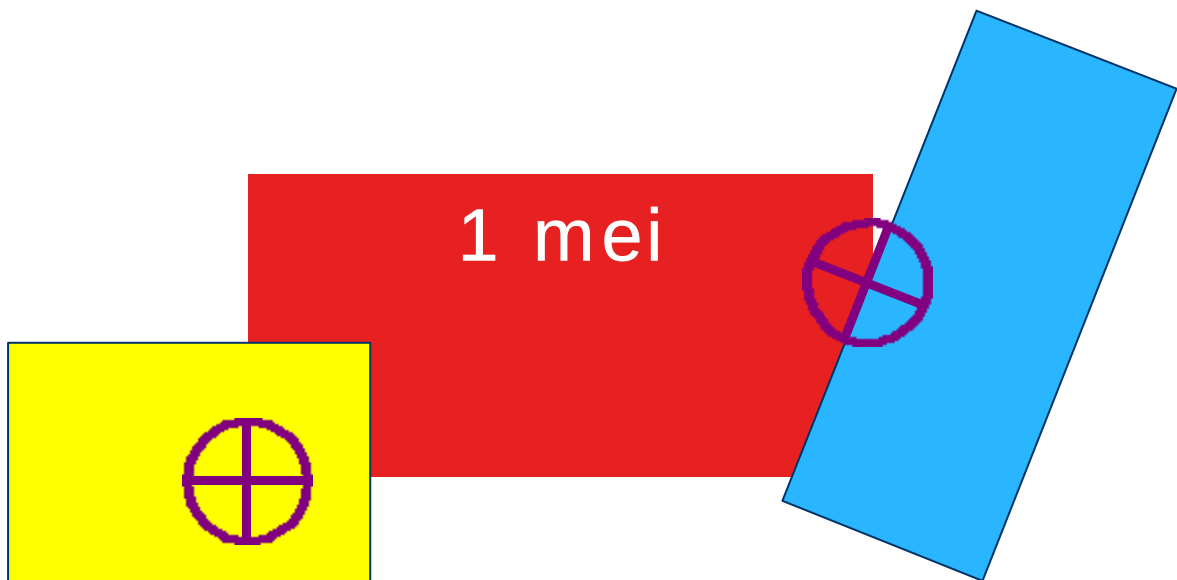

PER DAG-WIJZER

DAG VAN DE ARBEID

1 mei

Werkblad 1: Dag van de arbeid

Als je een baan hebt, hoef je in de meeste gevallen in Nederland niet langer dan 36 of 38 uur per week te werken, verspreid over vijf dagen. Als je meer uren moet werken noem je dat overwerk. In die extra uren verdien je ook meer.

Ruim honderd jaar geleden was dat wel anders. Toen moesten arbeiders zes dagen per week werken en vaak 10 of 12 uur per dag. Dat is 60 tot 70 uur per week. Ook kinderen werkten vaak meer dan 10 uur per dag, zes dagen in de week, onder gevaarlijke omstandigheden. In de negentiende eeuw hebben vakbonden en arbeiderspartijen strijd geleverd voor een kortere werkdag en voor afschaffing van kinderarbeid. Pas na de Eerste Wereldoorlog wordt in de meeste westerse landen het aantal uren dat volwassen mensen per dag mogen werken op maximaal acht uur vastgesteld.

Het tijdperk vóór de industriële revolutie

In de Middeleeuwen werkten de meeste mensen nog op het land. Het weer, de temperatuur en de seizoenen bepaalden toen wanneer en hoe lang er op het land gewerkt kon worden. Boeren en landarbeiders stonden op als het licht werd en gingen dan aan het werk tot de zon weer onderging. Er werd alleen gepauzeerd om te eten. Je zou kunnen zeggen dat de natuur over de tijd regeerde. Alleen op zon- en feestdagen hoefde er niet gewerkt te worden. Dan mochten alleen de dieren verzorgd worden. Nog steeds is het zo dat boeren die koeien, varkens of kippen houden eigenlijk nooit vrij hebben. Veel vrijetijdsbestedingen waren bovendien verbonden met het boerenbestaan: het aanplanten en inzaaien van nieuwe gewassen, het binnenhalen van de oogst, de slacht voor de winter en het wisselen van seizoenen waren gebeurtenissen die aanleiding waren tot allerlei festiviteiten en rituelen.

Als de weersomstandigheden het toelieten werd met man en macht gewerkt om de oogst binnen te halen. Iedereen moest daarbij een handje helpen. Als dat niet lukte was de kans groot dat bijvoorbeeld aardappelen of graan op het land verrotten of het hooi verregende. Dat betekende vaak hongersnood.

Toch wordt er ook in die tijd al nagedacht over de ideale verhouding tussen werk, ontspanning en rust. In 1666 publiceert de filosoof en onderwijshervormer Comenius een boek waarin hij als een van de eersten pleit voor invoering van een achturige werkdag. Toen is al de kiem gelegd voor de achturedag: acht uur werken, acht uur ontspanning, acht uur rust (slaap).

Vroeger was het op het platteland gebruikelijk om op 1 mei rond de zogenaamde mei-boom te dansen; in sommige plaatsen wordt die traditie nog levend gehouden

De industriële revolutie

De industriële revolutie veranderde dat allemaal. Ruim 200 jaar geleden werd het fabriekssysteem ingevoerd. Fabrikanten brachten arbeiders op één plek bij elkaar. Onder hun toezicht moesten ze met machines werken. De fabrikanten waren degenen die bepaalden wanneer en hoe lang er gewerkt moest worden. De natuur regeerde niet langer over de tijd maar de werkgever werd baas over de tijd. Ongeveer honderd jaar geleden werd de lopende band uitgevonden. De machine bepaalde vanaf die tijd nog meer het tempo waarin de mensen moesten werken. De uitvinding van het elektrische licht betekende bovendien dat het verschil tussen dag en nacht opgeheven werd. Er kon als het moest 24 uur per dag gewerkt worden.

Werkblad 2: Dag van de arbeid

De fabrikanten wilden hun dure machines zo lang mogelijk aan de gang hebben. Vooral in Engeland, de bakermat van de industriële revolutie, leidde dit tot werkdagen van 10-16 uur, ook voor kinderen. Daar kwam veel verzet tegen. Niet alleen van arbeiders, maar ook priesters, artsen en vooruitstrevende politici maakten zich zorgen over de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van mensen, met name van vrouwen en kinderen.

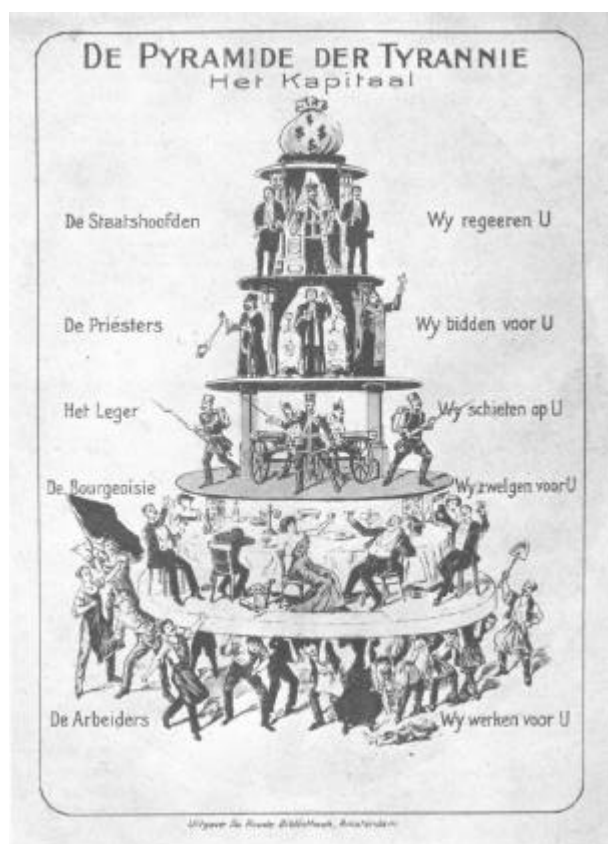
Een van hen was Robert Owen, een vooruitstrevend fabriekseigenaar. Onder zijn invloed werd in 1819 in Engeland een fabriekswet aangenomen. Voortaan mochten kinderen jonger dan negen jaar niet meer in spinnerijen werken. Dat waren toen de meest voorkomende textielfabrieken waar ruwe wol gesponnen werd tot draden die vervolgens verwerkt werden tot kleren.

Kapitalisme en socialisme

Sociale voorzieningen zijn er in de 19^e eeuw nog niet. Wie ontslagen wordt zit zonder inkomen en is aangewezen op de armenzorg. De 19^e eeuw is het tijdperk van het *liberalisme*: de overheid moet zich zo min mogelijk bemoeien met het bedrijfsleven. Een werkgever kan naar believen mensen ontslaan. Arbeid is koopwaar. De arbeider verkoopt zijn arbeidskracht aan de fabrikant die er zoveel mogelijk aan wil verdienen. Of arbeiders van hun loon ook een menswaardig bestaan konden opbouwen is niet van belang. Zij zijn economisch gezien zwak en rechteloos en dat wordt door velen als een onrecht ervaren. De beweging die de maatschappij wil hervormen ten gunste van de grote massa arbeiders noemen we het *socialisme*. Daarvoor is het nodig dat de arbeiders samen, zij aan zij, strijden tegen de fabriekseigenaren, de kapitalisten. Het stelsel waarbij een klein aantal mensen de machines en fabrieken bezitten en de grote massa alleen haar arbeidskracht kan verkopen noemen we *kapitalisme*.

Arbeiders gaan zich echter steeds meer organiseren in vakbonden om loonsverhogingen, betere werkomstandigheden en kortere werktijden af te dwingen. Soms gaan zij daartoe in staking. Vanaf 1830 wordt getracht te komen tot een wettelijke tien-urendag.

Dat lukt in Engeland in 1848. Dan wordt 10 uur verplicht, zestig uur per week. Maar veel fabriekseigenaren houden zich niet aan die wet en de arbeidersorganisaties zijn nog niet sterk genoeg om naleving af te dwingen. Aan het eind van de negentiende eeuw worden ook arbeiderspartijen opgericht die in het parlement proberen voor arbeiders gunstige wetten aangenomen te krijgen. Zij willen ook dat alle volwassenen kiesrecht krijgen.

Briefkaart waarop de arbeiders de onderste laag van de maatschappelijke piramide vormen waarop alle andere lagen rusten

Werkblad 3: Dag van de arbeid

opdrachten

1. Naast zondagen waarop de meeste mensen niet hoeven werken, zijn er nog maar heel weinig officiële feestdagen waarop niet gewerkt hoeft te worden. Hoeveel officiële feestdagen zijn er per jaar in Nederland?
2. Noem vijf beroepsgroepen die ook op zon- en feestdagen moeten werken.
3. Noem twee redenen waarom arbeiders in de negentiende eeuw zo lang per dag moesten werken.
4. Wat is het belangrijkste verschil tussen vakbonden en arbeiderspartijen?
5. Kun je enkele Nederlandse vakbonden noemen. Vraag eens aan je ouders of docent of zij lid zijn van een vakbond. Vind je het belangrijk dat werknemers zich verenigen om hun belangen te behartigen. Verklaar je antwoord.
6. Wat is het belangrijkste middel van vakbonden om hun eisen ingewilligd te krijgen? En wat houdt dat in?
7. Noem drie sociale voorzieningen waarop werknemers nu een beroep kunnen doen als ze niet (meer) kunnen werken.

Werkblad 4: Dag van de arbeid

Internationale arbeidersstrijd

In 1864 slaan Franse en Engelse arbeiders de handen ineen. Zij richten de International Working Men's Association op. Deze organisatie wordt ook wel de *Eerste Internationale* genoemd. Ze heeft afdelingen in verschillende landen, waaronder Nederland. De Internationale vindt dat arbeiders in alle landen dezelfde belangen hebben en dat ze samen moeten strijden voor verbeteringen. Een van de voormannen is Karl Marx. Op het congres van 1865 wordt een voorstel aangenomen om de arbeidsdag bij wet tot maximaal acht uur te beperken.

De Eerste Internationale houdt op te bestaan als Duitsland en Frankrijk in 1870 in oorlog raken. Maar de strijd om de werkdag te beperken tot acht uur gaat door, vooral ook in de Verenigde Staten en Australië. In 1885 doet de Federation of Organised Trades and Labour Unions een oproep om vanaf 1 mei 1886 acht uur als algemeen aanvaarde arbeidstijd in te voeren. De ondernemers voelen daar niets voor en op 1 mei 1886 gaan 300.000 arbeiders in staking. In Chicago loopt de zaak uit de hand, er vinden rellen en gevechten tussen stakers en werkwilligen plaats en ook de politie bemoeit zich ermee. Zeven agenten worden gedood. Enkele leiders van de arbeidersbeweging in Chicago worden van moord beschuldigd en ter dood veroordeeld. Vier van hen worden opgehangen.

Karl Marx

Dag van de Arbeid

Drie jaar later (in 1889) wordt in Parijs de honderdste verjaardag van de Franse revolutie herdacht. Bij die gelegenheid wordt ook een groot internationaal arbeiderscongres georganiseerd. Op dit congres wordt opgeroepen om op de eerste mei van 1890 actie te gaan voeren voor de achturedag. Het moet bovendien een feestelijke dag worden.

De 1 mei viering van 1890 wordt een groot succes. Overal in de wereld demonstreren miljoenen arbeiders voor het recht om niet langer dan acht uur per dag te werken. Meteen wordt besloten voortaan elk jaar 1 mei te vieren. Zo wordt 1 mei overal ter wereld de Dag van de Arbeid: een feestelijke dag met optochten, vlaggen, toespraken, optredens en feesten. Vooral in communistische landen wordt de Dag van de Arbeid uitgebreid gevierd met militaire parades en optochten. Ook in West-Europa wordt de Dag van de Arbeid gevierd. In Duitsland, België en Frankrijk is het zelfs een nationale feestdag. Alleen in de Verenigde Staten wijkt men daarvan af. Daar is sinds 1894 de eerste maandag in september een officiële feestdag: Labor Day.

Engels affiche

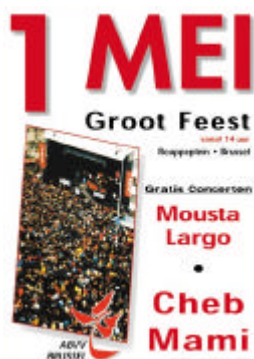
Aan het eind van de 19^e eeuw gaan ook steeds meer vrouwen in fabrieken werken. Veel conservatieven is deze ontwikkeling een doorn in het oog. Zij vinden dat vrouwen zoveel mogelijk voor de opvoeding van de kinderen moeten zorgen.

In 1908 krijgen Engelse mijnwerkers het recht om niet langer dan 8 uur in ploegendienst te werken. Maar in de meeste fabrieken moet nog gewoon 10 uur gewerkt worden.

Werkblad 5: Dag van de arbeid

De Eerste Wereldoorlog betekent een beslissend keerpunt in de strijd voor een wettelijke achturedag. Miljoenen soldaten keren na afloop naar huis terug en willen weer een gewone baan. In verschillende landen breekt oproer uit. In Rusland grijpt de communistische partij de macht en proclameert de algemene invoering van de achturedag. Ook in andere landen komen arbeiders in opstand en eisen kortere werktijden. Ook in Nederland. De leider van de Sociaal Democratische Arbeiders Partij zegt in november 1918 dat de arbeidersklasse de macht zal grijpen. Dat gaat niet door maar de schrik zit er wel goed in.

In Frankrijk wordt in 1918 de achturedag ingevoerd, in Duitsland in januari 1919. In ons land in juli 1919.

1 mei-affiche van de Belgische vakbond

In ons land wordt tegenwoordig nauwelijks nog aandacht besteedt aan de Dag van de Arbeid. Veel mensen weten niet eens wat de betekenis ervan is. Dat heeft ook te maken met het feit dat het precies de dag na Koninginnedag is. Dat is wel een officiële vrije dag. Voor veel mensen betekent 1 mei dan ook 'bijkomen van Koninginnedag'. Toch gaan er stemmen op om ook in ons land weer meer aandacht te besteden aan de Dag van de Arbeid. In 2001 riep de Partij van de Arbeid nog op om van 1 mei ook een nationale feestdag te maken. En ook het Christelijk Nationaal Vakverbond, een organisatie van vooral protestantse vakbonden, pleitte in dat jaar voor een herwaardering van de Dag van de Arbeid. Veel mensen maken zich ook zorgen over het feit dat ze te weinig vrije tijd hebben en het altijd maar 'druk, druk, druk' hebben.

opdrachten

1. Noem een aantal (voormalige) communistische landen.
2. De SDAP was een arbeiderspartij. Hoe heet de hedendaagse opvolger van deze partij? Wie is daarvan de leider?
3. Sommige mensen zeggen dat ze leven om te werken. Anderen dat ze werken om te kunnen leven. Wat vind jij belangrijk: (meer) geld of vrije tijd? Waarom?

Werkblad 6: Dag van de arbeid

Strijdliederen

In heel veel landen wordt op 1 mei bijeenkomsten de *Internationale* gezongen. Dat is (of was) hét strijdlied van de internationale arbeidersbeweging. De tekst ervan is in 1871 geschreven door een Franse arbeider, Eugène Pottier. De muziek is van de Belgische componist Pierre Degeyter. Het lied roept de arbeidersklasse op om samen te strijden tegen uitbuiting en onderdrukking. De tekst is in 1900 door Henriëtte Roland Holst in het Nederlands vertaald.

De Internationale

Ontwaakt! verworpenen der Aarde
Ontwaakt! verdoemd in hong'ren sfeer
Reed'lijk willen stroomt over de Aarde
en die stroom rijst al meer en meer
Sterft, gij oude vormen en gedachten
Slaaf geboor'nen, ontwaakt! ontwaakt!
De wereld steunt op nieuwe krachten
begeerte heeft ons aangeraakt

Makkers! ten laatste male
tot de strijd ons geschaart
en de Internationale
zal morgen heersen op Aard'
(2x)

Op

<http://www.js.nl/diversen/internationale/>
kun je een mp3-versie van de
Internationale downloaden.

Ook worden er speciale liedjes geschreven
over de achturedag zoals de
Achturenmars

Acht-uren-mars

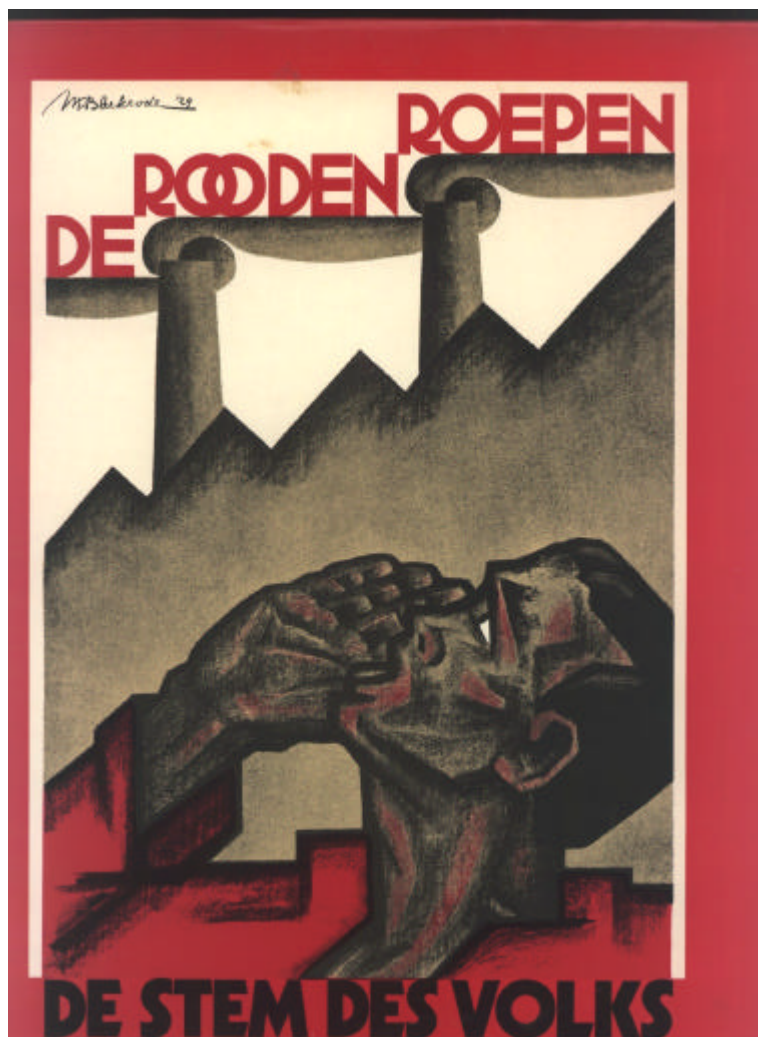
Acht uur! zo klinkt door al-le
lan - den. Acht uur zij on-ze ar-beids-
tijd! Acht uur aan dar-beid on-zer
han - den of die van on-ze geest ge-
wijd. Wij wil - len flinken krach-tig
wer - ken, maar 't li - chaam ge-ven zij-nen
eis. Wij wil - len lyf en geest ver-
ster - ken en vrij zijn, vrij tot ei-ke
prijs. Acht uur! Acht uur! Geen
lan - ger ar - beids - duur! Ten
stryd! Komt al-len op ten stryd! Ten
stryd voor acht uur ar-beids-tijd!

Werkblad 7: **Dag van de arbeid**

opdrachten

1. Wie worden er bedoeld met de 'verworpenen der aarde'?
2. Verklaar de titel van het lied.
3. De tekst van de Internationale is nogal ouderwets. Probeer zelf een moderne tekst te schrijven. Misschien een rap-versie!
4. Hieronder zie je de hoes van een LP van het Amsterdamse arbeiderskoor De Stem des Volks. Wie worden er bedoeld met 'de Rooden'?

Werkblad 8: Dag van de arbeid

De achturendag in Nederland

In 1866 wordt de eerste landelijke vakbond in Nederland opgericht, de Algemene Nederlandsche Typografenbond (de bond van boekdrukkers). In de jaren daarna gaan ook andere beroepsgroepen zich verenigen. In 1887 wordt een onderzoek gedaan naar de toestand in fabrieken en werkplaatsen. Veel arbeiders moeten dan nog 12 tot 14 uur per dag werken. Twee jaar later wordt een nieuwe arbeidswet ingevoerd die arbeid verbiedt voor kinderen beneden de 12 jaar. Twaalf tot zestienjarigen en vrouwen mogen niet langer dan 11 uur werken. De meeste fabrikanten vinden dat de overheid zich niet moet bemoeien met de verhouding tussen arbeiders en fabrikanten.

Nog in 1919 moeten meisjes fabrieksarbeid verrichten – hier naaien ze jute zakken in elkaar

Vanaf ongeveer 1870 bereikt de industriële revolutie ook ons land. Er worden steeds meer fabrieken opgericht: textielfabrieken, gloeilampenfabrieken, sigaren-, cacao-, margarinefabrieken, suikerraffinaderijen, brouwerijen, scheepswerven en metaal- en machinefabrieken. Tegelijkertijd breekt er een wereldwijde landbouwcrisis uit. De prijzen voor landbouwproducten dalen en veel boeren geven hun bedrijfje op en trekken naar de steden om werk te zoeken in de industrie. Veel werklozen zijn bereid om voor een habbekrats elke arbeid aan te pakken.

Op 1 mei 1890 worden, net als elders in de wereld, in verschillende plaatsen in Nederland optochten en manifestaties gehouden. Vakbondsvoormannen houden redevoeringen. Werkgevers en de regering weigeren echter om een strengere arbeidswet in te voeren.

Na de verkiezingen van 1918 wordt een nieuw ministerie van Arbeid ingesteld. P. Aalberse van de Rooms Katholieke Staatspartij wordt minister. Pieter Jelles Troelstra, de voorman van de SDAP, probeert in november 1918 de revolutie in Nederland te laten uitbreken. Dat mislukt maar de regering moet wel toegeven aan enkele eisen van de arbeidersbeweging. Minister Aalberse dient een wet op de acht uren dag in die op 11 juli 1919 wordt aangenomen. Na de stemming wordt er gezongen. De leden van de arbeiderspartij staan op en zingen de acht uren mars. Daarna zingen de conservatieven op hun beurt het Wilhelmus.

In de wet wordt bepaald dat er een achturige werkdag komt met een vrije zaterdagmiddag (45-urige werkweek) voor fabrieken, werkplaatsen en kantoren. Er komt een tienurige werkdag met vrije zaterdagmiddag (55 uur per week) voor winkels, horeca en ziekenhuizen.

Werkblad 9: Dag van de arbeid

Verdere arbeidstijdverkorting

Na de invoering van de achturige werkdag duurt het tot ver na de oorlog voor er opnieuw sprake is van verdere verkorting van de werktijd. Pas in 1962 wordt de 40-urige werkweek ingevoerd met een vrije zaterdag.

In tijden van grote werkloosheid (in ons land bijvoorbeeld van 1980 tot 1995) wordt door verschillende personen en organisaties voorgesteld om een vijfjarige werkdag in te voeren. Het beschikbare werk kan dan over meer mensen verdeeld worden zodat iedereen een betaalde baan zou kunnen hebben. Dat heeft bovendien het voordeel dat mensen die minder gaan werken meer tijd aan het huishouden en de opvoeding van kinderen kunnen besteden.

opdrachten

1. In 1918 is Aalberse minister van Arbeid. Zoek op hoe nu het ministerie heet dat gaat over alles wat met werk te maken heeft. Wie is er de baas?
2. Aalberse was lid van de Rooms Katholieke Staatspartij. Welke partij is vandaag de dag de opvolger van deze partij?
3. Hoeveel uren vindt jij dat een werkdag mag duren? Vraag ook eens aan je docent hoeveel uur hij of zij gemiddeld per dag werkt. Vind je dat veel of weinig? Hoeveel uur besteed jij per dag aan school? Denk daarbij ook aan de uren die je aan je huiswerk besteed. Vind je dat veel of weinig?
4. De laatste tijd hebben bouwvakkers gestaakt omdat ze het niet eens zijn met het plan van de werkgevers om de tijd die ze van en naar hun werk onderweg zijn niet uit te betalen. Ben je het daarmee eens? Verklaar je antwoord.
5. In veel gezinnen werken zowel de man als de vrouw. In de meeste gevallen heeft de man een volledige baan en de vrouw een part-time baan. Zij zorgt daarnaast grotendeels voor het huishouden en de kinderen. Hoe is dat in jouw gezin? Probeer vier redenen te bedenken waarom mannen vaker een volledige baan hebben dan vrouwen.

Arbeidersstaking

Werkblad 10: Dag van de arbeid

Kinderarbeid

Vandaag de dag is het de gewoonste zaak van de wereld dat kinderen naar school gaan. Tot je zestiende jaar moet je zelfs verplicht onderwijs volgen. Daarna ben je nog twee jaar gedeeltelijk leerplichtig. Vanaf je achttiende jaar mag je volledig gaan werken. Kinderen die onder de leerplicht vallen mogen niet werken. De wet op de leerplicht is in 1900 ingevoerd, ruim honderd jaar geleden. Tot je twaalfde jaar moest elk kind naar school. Voor die tijd moesten kinderen vaak onder erbarmelijke omstandigheden smerig en ongezond werk doen.

Ook in Nederland willen rond het midden van de 19^e eeuw sociaal bewogen fabrikanten, artsen en onderwijzers de fabrieksarbeid voor kinderen aan banden leggen. In 1863 komt het probleem voor het eerst in de Tweede Kamer aan de orde en in datzelfde jaar wordt een commissie ingesteld om een onderzoek naar de toestand van fabriekskinderen in te stellen. Pas zes jaar later is de commissie klaar en concludeert dat een wettelijke regeling niet nodig is. Toch wordt in 1874 in het Nederlandse parlement een wet aangenomen waarin het aantal uren dat kinderen mochten werken geregeld werd. Deze wet wordt het Kinderwetje van Van Houten genoemd, naar de (liberale) politicus Sam van Houten die de wet opstelde. Kinderen jonger dan 12 jaar mochten niet in fabrieken werken, maar nog wel op het land of als dienstbode. Veel ondernemers waren tegen deze wet. Zij moesten in plaats van goedkope kinderen duurdere volwassenen inhuren. Bovendien vonden ze dat kinderen die niet hoefden te werken maar op straat rond zouden gaan lummelen. Pas na de Eerste Wereldoorlog wordt kinderarbeid in ons land helemaal uitgebannen.

Sam van Houten

Kinderarbeid nu

In veel ontwikkelingslanden moeten kinderen nog steeds onder ongezonde omstandigheden lange uren werken om het inkomen van het gezin aan te vullen. Denk maar aan kinderen die in India tapijten knopen of voetballen in elkaar zetten.

Tienduizenden kinderen in India en Pakistan worden ingezet bij het stikken van voetballen. De Global March Against Child Labour organiseert ter gelegenheid van het WK voetbal vanaf 1 mei 2002 acties tegen de inzet van kinderarbeid bij het maken van voetballen. Meer informatie daarover kun je vinden op <http://www.indianet.nl/ks-voetb.html> en <http://www.globalmarch.org/world-cup-campaign/>.

opdrachten

1. In Nederland hebben tegenwoordig steeds meer kinderen een baantje. Bijvoorbeeld als krantenbezorger of in een winkel. Misschien heb je zelf ook wel een bijbaantje. Wat is het verschil tussen dit soort werk en kinderarbeid 150 jaar geleden in ons land of kinderarbeid in bijvoorbeeld India?
2. Vind je dat kinderarbeid in derdewereldlanden net als bij ons verboden zou moeten worden?
Als kinderen niet langer ingezet worden om allerlei goederen te maken, betekent dit dat bijvoorbeeld voetballen en t-shirts duurder worden. Ben je ook bereid om daarvoor iets meer te betalen?